

11. A magyar államalapítás

Wagner Miklós 2025A

Előzmények:

- Magyar állam a honfoglalás előtt is létezett. Ez volt a **steppei nomádállam**, a **hét törzs szövetsége**, élén a honfoglalás korában két fejedelem (kende, gyula) állt. Kurszán, a honfoglaló gyula halála óta a korábbi kendék családja, az Árpádok viselték a nagyfejedelmi címet.
- 10. század: törzsi berendezkedés. A törzsszövetség, a **Magyar Nagyfejedelemség** élén álló (nagy)fejedelmi tisztség öröklődése a **szeniorátus** elve alapján: a cím a legidősebb fegyverképes Árpád-házi férfit illeti. Ez ellentétben áll a keresztény-feudális **primogenitúrával**: ott a cím az elsőszülött férfi örökösét illeti.
- A kalandozások korában megkezdődött a letelepedés törzsenként a Kárpát-medencében, ez a folyamat a kalandozások befejeztével (970 körül) és főleg az államalapítással felgyorsult. A honfoglaló magyarság létszáma vitatott: 1–500 ezer fő. Nomadizmusukat feladva egyre inkább letelepedett életmódot folytattak.
- A kalandozások kudarca után kérdéses volt, be tud-e illeszkedni a pogány magyarság az európai keresztény, feudális államok sorába (amelyek ellen a 10. században évtizedeken keresztül rablóhadjáratokat folytatott).
- Géza nagyfejedelem törekvése az volt, hogy a **törzseket saját befolyása alá** helyezze. Maga pogány hitű maradt, a kereszténységben Géza politikai eszközt látott, hogy Magyarországot Nyugat-Európába integrálhassa, így nyugati hittérítőket hívott az országba és 996-ban megalapította a pannonthalmi bencés apátságot. Ezzel Magyarországon is megjelent a szerzetesség.

Államalapítás:

- Géza és Sarolt fia, Vajk, megkeresztelt nevén István, meggyőződéses keresztény hívó lett. Géza (a nyugati nyitás jegyében) megszerezte számára feleségül Gizella bajor hercegnőt. István és Gizella fiukat, (Szent) Imrét is hívő kereszténynek neveltették. (István halála után nem tudta a trónt megörökölni, mert még korábban megölte egy vadkan.)
- 997-ben meghalt Géza, kérdés: ki öröklí a címet (**szeniorátus** → Koppány, keresztény **primogenitúra** → István)? Fegyveres konfliktus alakult ki, István keresztény német lovagok segítségével legyőzte a pogány Koppány seregeit és átvette a hatalmat.
- Ezután még **le kellett számolnia** a megmaradt ellenséges törzsfőkkel: István elfogta Gyulát, saját nagybátyját (Erdély), majd legyőzte Ajtonyt (Maros alsó folyása). Aba Sámuel behódolt (ezután ő lett István húgának férje és az első nádor).
- Miután István legyőzte Koppányt és Gyulát, megkezdte a keresztény vallású, erős, **feudális állam kiépítését**. Az **államszervezés világi része** (közigazgatás, azaz vármegyeszervezés) és **egyházi része** (püspökségek alapítása) **párhuzamosan történt**.
- István németpárti külpolitikát folytatott, 1000. dec. 25-én vagy 1001. jan. 1-én megkoronázták a II. Szilveszter pápa által küldött koronával, innentől beszélhetünk **keresztény, feudális magyar államról**.
 - Állam**: egy területen élő lakosságot összefogó szervezet – a lakosság már területi alapon szerveződik, nem vérségi alapon (nemzetségek, törzsek). Létrejön egy, a köznéptől független fegyveres erő. Az új, Szent István-i állam hatékonyabban működött, mint a régi – végső soron ezért fogadták el.
 - Ekkoriban a feudális rendszer Magyarországon még csak kialakulóban volt.
- István fő céljának tekintette, hogy Magyarországot **Nyugat-Európához** kösse. Ezért terjesztette a **nyugati kereszténységet** és vetette meg a nyugat-európai társadalmi rend alapjait. Külpolitikailag békére törekedett Európával, nem indított külföldi hadjáratot, az 1030. évi német támadás ellen a felperzselt föld taktikájával védekezett.
- István államszervezésének mintája: a 9. századi Frank Birodalom. **Frank mintára** pénzverés, oklevéladás stb.
- Újfajta államszervezetet hozott létre, a közigazgatás alapja a **vármegye**: a magyar állam területi alapú közigazgatási egysége, vezetője az ispán, aki egyben bíró is. A vármegyék katonai, igazgatási, gazdasági, bírósági funkciókat láttak el.
 - A vármegyében megtermelt javak egy részét a király felélte, mivel a király **itineráns** életmódot élt: nincs királyi székhely, a király településről településre vándorolt.
 - A 11–12. században a vármegyék még mind **királyi vármegyék**, azaz túlnyomó részükben a király a földesúr.
- Kormányzat:
 - nádor**: a király helyettese, a legmagasabb országos méltóság, kezdetben gazdasági + katonai szerep (később bírói is);
 - királyi tanács (legfőbb híveiből).
- Jelentős **földadományok** híveinek, pl. a német lovagoknak, később részben ez vezetett a nemesség kialakulásához.
- Belpolitika: **törvényhozás**. Sok (szigorú) törvénye egyházi témájú – a kereszténység felvétele hatalmi szóval történt →
 - templomok építése tíz falvanként**;
 - vasárnapi kötelező mise (aki nem figyelt, megbüntették, főleg a fiatalokat, akiket István elsősorban meg akart nyerni);
 - vasárnapi munka tilalma;
 - tized** fizetése → az **egyház működésének anyagi alapja**, a birtokadományokkal együtt.
- Egyházszerkezet kiépítése**: tíz püspökség alapítása, közülük kettő a pápának köszönhetően érsekség: az esztergomi (a magyar egyház központja) és a kalocsai. Mivel tehát létrejött magyar érsekség, **a magyar egyház nem került a német egyház uralma alá** (ellentétben pl. a prágai püspökséggel, amely nem érsekség – így vált Csehország a Német-római Bir. részévé).
- Sógorának fia, Orseolo Péter követte a trónon.
- Istvánt (Imrével és Gellérttel együtt) Szent László 1083-ban szentté avattatta.